

dalić, međutim, ukazuje i na to da su svi oblici pripadanja znatno manje važni mobilnijim slojevima populacije – mladim, obrazovanijim i onima koji se ne bave poljoprivredom.

Rezultati drugoga istraživanja, provedenoga na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima i prikazanim u poglavlju naziva *Modernizacija poljoprivrede i novi lik seljaka*, pokazali su da poljoprivrednici postupno prihvaćaju nove informacijske tehnologije – više od 70% njih ima osobno računalo i priključak na internet. No, kada su u pitanju informacije koje se koriste za unaprjeđenje vlastitog poslovanja, poljoprivrednici se primarno oslanjaju na vlastito iskustvo i razgovore s drugim poljoprivrednicima. Zanimljivo je i da vlastitu obrazovanost za nove informacijske tehnologije ispitanici smatraju najmanje važnim čimbenikom uspješne poljoprivredne djelatnosti, što se ogleda i u činjenici da je u posljednje tri godine svega njih oko 6% investiralo u informatizaciju proizvodnje. Ovakvo zapostavljanje ulaganja u informatičku tehnologiju, kako to naglašava Šundalić, donekle se može objasniti i stavom ispitanika da je za razvoj poljoprivredne proizvodnje u Slavoniji i Baranji najvažnija kvalitetna državna zaštita poljoprivredne proizvodnje, iz čega se može iščitati prevladavajuća tradicijska, državno-paternalistička paradigma odnosa prema poljoprivredi. Ne temelju ovih podataka Šundalić zaključuje da se promjene u poljoprivredi, kao glavnoj djelatnosti slavonskoga ruralnog prostora, dosad nisu usmjeravale na tehnološku konkurentnost nego na državne mjere koje nemaju dugoročne razvojne karakteristike.

U zaključnom poglavlju ove knjige Šundalić postavlja retoričko pitanje – čime

opravdati teorijsko-znanstveno i praktično bavljenje selom u vremenu koje traži dinamičnost i inovativnost, koje traži sve ono što selo naizgled nije? Naznake odgovora na ovo pitanje autor nalazi u sveprisutnoj nostalgiji za seoskim načinom života, u naturocentričnosti, ali i u želji za „ljudskim dodirrom,“ i solidarnosti koja nedostaje suvremenom čovjeku. Kako je to ranije i naglašeno u knjizi, ovakva žudnja za onim najboljim u selu ne znači naivnu romantizaciju i retradicionalizaciju s povratkom na staro, nego potragu za stabilnijim oblicima identiteta koju društvene modernizacija nikad nije uspjela u potpunosti nadomjestiti utilitarnom i individualističkom orijentacijom. Sažimajući rezultate provedenog empirijskog istraživanja koji upućuju na žilavost određenih aspekata ruralnog identiteta, Šundalić zaključuje da selo može ponuditi *i* identitet *i* egzistencijalne mogućnosti te izražava želju i nadu da za Slavoniju i Baranju socioekonomski razvoj ne bude put u kulturološku neprepoznatljivost.

Željko Pavić

Nada Gosić
BIOETIČKE PERSPEKTIVE
Pergamena, Zagreb, 2011., 227 str.

Bioetičke perspektive, naziv je knjige Nade Gosić izašle u nakladi izdavačke kuće Pergamena, unutar biblioteke „Bioetika“. Iako posljednje godine bilježe značajnu produkciju knjiga bioetičke tematike (ova je knjiga već 19. samo u ovoj Pergameni-noj biblioteci), knjiga Nade Gosić zahvaća teme koje su rijetko, a neke i nikako zastupljene u bioetičkom diskursu. Utoliko

ova knjiga predstavlja i više od doprinosa bioetičkim raspravama, neka njena poglavlja upravo otvaraju nova područja za neke buduće rasprave.

No, krenimo redom. Dominantno obilježje knjige jest propitivanje raznovrsnosti znanstvenih pristupa, vrijednosti, uvjerenja i odgojnih i obrazovnih aspekata u odnosu prema pitanjima iz predmetnog područja medicine. No autoricu će više zanimati te „druge„ perspektive koje, često i jednako snažno, a ponekad i snažnije nego ona medicinska, utječu na definiranje našeg odnosa prema pitanjima života i zdravlja. Tako knjigu otvara poglavlje o humanističkim perspektivama u medicini, prati se geneza toga odnosa te zaključuje da su veze humanističkih perspektiva s medicinom neizostavne unutar predmetnog područja bioetike, što je, historijski gledano, i prepoznato redefiniranjem definicije bioetike same. Autorica će kontinuirano isticati da definicije unutar bioetike nužno traže svoje oživotvorenje, koje se uobičajeno traži putem zakona, kodeksa, propisa, no koje se u konačnici uvijek svodi na odluke koje donosi pojedinac. Temeljne postavke sustava i precizno razrađena metodologija mogu davati i daju smjernice pojedincu, no predmetno područje bioetike, koje se već prema svojoj naravi bavi osjetljivim pitanjima života, od odgovornog pojedinca-profesionalca traži i osoban, pa i emotivan, angažman. U tome smislu se pitanje bioetičke edukacije pozicionira kao neizostavno.

Na tome tragu knjiga nastavlja s praktičnim primjerima provođenja bioetičke edukacije sa studentima medicinskih i zdravstvenih obrazovnih profila koje u njihovoj budućoj profesiji problematična bioetička pitanja neće zaobići. Autorica

ne ostaje samo na isticanju neophodnosti bioetičke edukacije nego nudi i pregršt sadržajno, metodološki i metodički razrađenih modela njena provođenja. Stoga ovaj dio knjige donosi svojevrsni *know-how* bioetičke edukacije. Autorica također pita i drugu stranu, uključene studente, o primjerenosti ponuđenih modela te ukazuje na elemente o kojima posebno valja voditi računa prilikom pripreme radionica.

No što je s onim profesionalcima koji se „u hod“ suočavaju s teškim bioetičkim pitanjima i pritom, usprkos nedostatku sustavne bioetičke edukacije tijekom studija, nose odgovornost za njihovo rješavanje? Radi se dakle o zdravstvenim djelatnicima koji orijentire za svoje djelovanje traže u zakonskim propisima i profesionalnim kodeksima. Potreba za standardizacijom liječničke etike svakako postoji te se njoj i teži putem etičkog normiranja u pravnim dokumentima i kodeksima. Pritom se kao zanimljivo pitanje javlja analiza takvih dokumenata, pogotovo onih nastalih unutar iste regije te sličnih društveno-kulturnih uvjeta. Analiza koja govori mnogo, no koja, barem koliko mi je poznato, predstavlja istraživački *novum*. Provedeno na uzorku kodeksâ iz područja medicine aktualnih u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Sloveniji i Srbiji, istraživanje upućuje na postojanje kvalitativne i kvantitativne, kako sadržajne i tako i metodološke, pluriperspektivnosti u etičkoj standardizaciji liječničke djelatnosti na ovim prostorima. Kakva je situacija sa strateškim dokumentima zdravstva u navedenim državama, pita se dalje autorica, budući da upravo oni svjedoče o tome koliko politička tijela i državne institucije razumiju praksu zdravstvenih sustava. Praksu, koja se suočava s kompleksnim

problemima i gdje jednoobrazno definirani postupci jednostavno nemaju svoj prostor efikasne primjene. Poduzeta komparacija strateških dokumenata istaknut će sadržajne i metodološke sličnosti i razlike njihovih raznih stavki. I dok su sličnosti očekivane i razumljive, budući da se radi o strategijama nastalima u okvirima bliskih društveno-kulturno-povijesnih uvjeta, posebno se zanimljivima čine različitosti na koje ukazuje autorica. Poput, primjerice, broja sadržajnih perspektiva uključenih u ove temeljne dokumente, gdje su oni doneseni nedavno više obuhvatni, a time i pretpostavljeno i osjetljiviji na potrebe svojih krajnjih korisnika, nego što su to oni iz ranijih godina. Takve, u dokumentima suptilne, no u praksi iznimno izražene različitosti, upućuju na potrebu kontinuirane mobilizacije svih raspoloživih resursa u ostvarivanju adekvatne podrške zdravstvenih sustava svojim korisnicima. Stvarni život i specifične ljudske priče uvijek će izmicati preciznoj taksonomiji unutar bilo kojega dokumenta, no ne smiju u potpunosti i načelno prolaziti ispod radara kreatora zdravstvene politike i zdravstvenih sustava.

A da su i zdravstveni djelatnici isto ljudi, koji ne mogu, niti bi zapravo trebali, iz svoje profesionalne djelatnosti amputirati osobnu, emotivnu, suosjećajnu stranu, Nada Gosić ukazuje u dva, tematski nazgled različita, poglavlja. Prvi podsjeća na sramotno istraživanje u Tuskegeeu čije razmatranje autorica proširuje s pregledom sadržajno-metodoloških perspektiva u medicinskim istraživanjima općenito te medicinsko-kulturnim aspektima istraživanja spolno prenosivih bolesti specifično. Usprkos gorkoj istini koju je Tuskegee otkrio o mračnoj strani medicine, ostaje

podatak da je eksperiment prekinut zbog „priziva savjesti“, jedne medicinske sestre. I dok je teško vjerovati da bi suvremena medicina načelno i dalje mogla neku osobu smatrati „drugorazrednom“, stvarni život to demantira. Osobni angažman zdravstvenih djelatnika u određenoj mjeri je nužan dio njihova posla, no autorica upozorava i na drugu stranu osobnog angažmana – opasnost od prevladavanja predrasuda nad profesionalizmom. U tome kontekstu upečatljiv je drugi tekst koji donosi prikaz tretiranja Roma u nekim zdravstvenim ustanovama, koje autorica razrađuje od razine strateških dokumenata do razine osobnih iskustava Roma.

Knjigu zaokružuje poglavlje o integrativnoj bioetici u bioetičkoj edukaciji u Hrvatskoj. Sadržaji izloženi u prethodnim poglavljima jasno su uputili na potrebnu slojevitog i integrativnog promišljanja, kako u teorijskim pristupima tako i u praktičnom pristupanju rješavanju problema. Takav način promišljanja svakako uključuje određeno znanje, no čini se da prije svega predstavlja vještinu koju je potrebno sustavno razvijati i kontinuirano proširivati novim spoznajama.

U tome smislu, knjiga Nade Gosić pruža temeljitu analizu takve potrebe te upućuje na jake i slabe točke njene artikulacije. Utoliko će zainteresiranim stručnjacima, ali i onima koji pripadaju strukturama odlučivanja, ona uštedjeti znatan trud u poduzimanju vlastitih analiza. S druge strane, rezultati su ovdje i oni obvezuju. Knjiga *Bioetičke perspektive* Nade Gosić otvara osjetljivo područje za koje se više ne možemo praviti da ne postoji ili da ćemo ga riješiti sutra – pritom mislim na konflikt mnogih šarenih praktičnih životnih situacija, s jedne strane, i pokušaja jedno-

obraznog normiranja načina njihova rješavanja, s druge. U tome smislu, ova knjiga ne donosi nam samo nove uvide, nego nam postavlja i nove obveze.

Ivana Zagorac

Marija Geiger Zeman i Zdenko Zeman
UVOD U SOCIOLOGIJU
(ODRŽIVIH) ZAJEDNICA.
Centar za istraživanje integralne održivosti i održivog razvoja, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2010., 209 str.

Formalno, publikacija koju prikazujemo obuhvaća dvjestotinjak stranica podijeljenih, osim uvoda, literature, sažetka i bilješke o autorima, na osam poglavlja (s pripadajućim potpoglavljima) – i to: *Zajednica – ideja s dugom poviješću*, *Ideja zajednice u sociologiji*, *Lokalna zajednica u doba globalizacije*, *Lokalna zajednica i integralni održivi razvoj*, *Lokalna kultura – četvrti stup održivosti*, *Lokalna zajednica i rizik*, *Rod i lokalna održivost*, te *Zajednica – nove perspektive i poticaji sociološkoj imaginaciji*. Sadržajno, knjigu o kojoj je riječ možemo smatrati u mnogome pionirskim djelom u našoj novijoj okolišnoj literaturi, posebice zbog toga što je možemo čitati kao zapis multidimenzionalnog istraživanja, koje istovremeno temeljito opisuje sociološku problematiku vezanu uz problem zajednice, i to kao platformu za sagledavanje problema zajednice u kontekstu očuvanja regionalnih, bioloških i kulturnih specifičnosti lokalnih kultura, dok s druge strane prikazuje mogući pogled na brojne probleme izrazito važnog problema – održivog življenja ljudi. Nažalost, ovaj se

prikaz mora zadovoljiti samo temeljnim ocrtavanjem sadržaja djela. Istaknut ćemo stoga samo dva aspekta: prvo, ocrtat ćemo ukratko sadržaj knjige, iz čega je moguće nazrijeti dosege istraživanja prezentiranih u ovoj knjizi, i drugo, pokušat ćemo prikazati važnost ove publikacije sagledano u svjetlu interdisciplinarnih okolišnih istraživanja.

Potrebno je prije samog prikaza sadržaja knjige, i to kao ocrtavanje platforme na kojoj autori grade svoje poglede prezentirane u knjizi; riječ je o tri međusobno isprepletene pozicije: sociološkom pogledu u temu, što zasigurno određuje pristup, kulturno-historiografskom uvidu u problematiku (post)moderne, i treće, okolišnoj perspektivi. Na temelju toga možemo kazati da su u ovoj knjizi prezentirane na jednom mjestu brojne teme i problemski sklopovi, tako primjerice autori kreću od historiografskog prikaza pojma zajednice naglašavajući promjene sadržaja koje su tom pojmu pripisivane. Nadalje vrijedi spomenuti vrijednost sociološkog pristupa temi zajednice kojim se nastoji dati odgovor na pitanje: *što je to zajednica?* Kao odgovor na to pitanje autori vješto donose brojne izvatke i analize problematike pojma zajednice u svjetskoj literaturi. Ovdje vrijedi istaknuti koncept rasta od dihotomijskih tipologija – dakle onih koje zajednicu vide u optici dualizma tako svojstvenoj teorijama moderne uglavljenima i u korijenima industrijskog društva – do simboličkih konstrukcija zajednice u kojima se oslikavaju koncepti pripadanja, zajedništva i samotransformiranja. Kada je u pitanju rasprava o problemu zajednice, uvijek treba, kako poručuju autori, imati na pameti dvije stvari: zajednica istovremeno *uključuje* i *isključuje*, i drugo, ona